ABU ALI IBN SINO MEROSIDA MA'NAVIY TARBIYA MASALALARINING O'RGANILISH DARAJASI

Urinova Shaxnoza Sharifovna
Alfraganus Universiteti, Tibbiyot kafedrasi assistenti
Tel: +998 88 110 20 77 | E-mail: shaxnozaurinova1@gmail.com
ORCID: 0009-0007-2774-243

Annotatsiya

Tezisda Abu Ali ibn Sinoning pedagogik-axloqiy merosida ma'naviy tarbiya masalalarining qo'yilishi hamda bu mavzuning zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda qanday darajada o'rganilganligi tahlil etiladi. Mutafakkirning bola tarbiyasi, axloq-odob, inson kamoloti haqidagi qarashlari ko'rib chiqilib, ularning bugungi ma'naviy-ma'rifiy tarbiya tizimi bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlari belgilanadi. Tadqiqot manbashunoslik va qiyosiy tahlil usullariga tayangan holda olib borilgan.

Kalit so'zlar: Ibn Sino, ma'naviy tarbiya, axloq-odob, pedagogik meros, komil inson, tarbiya nazariyasi.

Kirish

Milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, yosh avlodni yuksak ma'naviyat ruhida tarbiyalash bugungi kunda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Bu boradagi ishlarni samarali tashkil etish uchun ajdodlarimiz merosiga, xususan Abu Ali ibn Sinoning pedagogik-axloqiy qarashlariga murojaat qilish katta ahamiyatga ega. Ibn Sino nafaqat tabiblik va falsafa sohasida, balki bola tarbiyasi, oilaviy munosabatlar va insonning ma'naviy kamoloti masalalarida ham qimmatli fikrlar qoldirgan. Shunga qaramay, uning bu boradagi merosi alohida, yaxlit tarbiyaviy tizim sifatida hali to'liq tadqiq etilmagan, ko'pincha uning tibbiy yoki falsafiy merosi soyasida qolib kelmoqda. Mazkur tezisning dolzarbligi ana shu bo'shliqni aniqlash va uni bartaraf etish yo'llarini belgilashdan iborat.

Tadqiqotning maqsadi — Ibn Sino merosida ma'naviy tarbiya masalalarining ilmiy jamoatchilik tomonidan o'rganilganlik darajasini aniqlash va ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlar tizimini tahlil qilishdan iborat.

Mavzuning nazariy asoslarini chuqurroq tushunish uchun ta'kidlash lozimki, o'rta asr Sharq mutafakkirlari tarbiyani yaxlit — jismoniy, aqliy va axloqiy jihatlarni

birlashtirgan — jarayon sifatida ko'rganlar. Ibn Sino ham bu an'anani davom ettirib, insonning komil shaxs sifatida shakllanishini bosqichma-bosqich, yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirish zarurligini uqtirgan. Mustaqillik yillarida milliy pedagogika fanining rivojlanishi, umumta'lim va oliy ta'lim tizimida ma'naviy-axloqiy tarbiya masalalariga bo'lgan e'tiborning kuchayishi ajdodlar merosini, jumladan Ibn Sino qarashlarini, zamonaviy ilmiy-metodik asosda qayta o'rganishni taqozo etmoqda.

Material va metodlar

Tadqiqotda Ibn Sinoning pedagogik-axloqiy mazmundagi asarlari, jumladan bola tarbiyasiga oid risolalari, shuningdek mahalliy va xorijiy pedagog hamda faylasuflarning bu mavzudagi ilmiy ishlari o'rganildi. Tahlil tarixiy-qiyosiy, mazmun tahlili (kontent-tahlil) va sistemali yondashuv usullari asosida amalga oshirildi.

Natija va muhokama

Tahlil shuni ko'rsatdiki, Ibn Sinoning ma'naviy tarbiyaga oid qarashlari asosan uning umumiy falsafiy-axloqiy merosini yorituvchi ishlarda parcha-parcha tarzda uchraydi, biroq bu mavzu mustaqil pedagogik tadqiqot predmeti sifatida kam o'rganilgan. Mavjud adabiyotlarda ko'proq mutafakkirning tibbiyot va mantiq sohasidagi xizmatlariga urg'u berilgan, uning bola tarbiyasi, ota-ona mas'uliyati, ustoz-shogird munosabatlari haqidagi qarashlari esa ikkinchi darajali mavzu sifatida qaralgan.

Ibn Sino ta'limotida ma'naviy tarbiya insonning aqliy, jismoniy va axloqiy kamoloti bilan chambarchas bog'liq holda talqin etiladi. Mutafakkir fikricha, bolaning tarbiyasi go'daklik davridanoq boshlanishi, unda mehnatsevarlik, halollik, kattalarga hurmat kabi fazilatlarni shakllantirish oila va ustozning muhim vazifasi ekanligi ta'kidlanadi. Shu bilan birga, u insonni jamiyat a'zosi sifatida shakllantirishda muhit va tarbiyachining shaxsiy namunasi hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini alohida qayd etgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda milliy g'oya va ma'naviyat masalalariga bag'ishlangan ishlarda Ibn Sino merosiga murojaat qilish tendensiyasi kuchaygan, biroq bu murojaatlar ko'pincha umumiy, deklarativ xarakterda bo'lib, mutafakkirning aniq pedagogik-metodik qarashlarini zamonaviy tarbiya amaliyotiga tatbiq etish masalasi yetarlicha ochib berilmagan. Bu esa mavzuni yanada chuqur, tizimli va amaliy yo'naltirilgan holda tadqiq etish zaruratini ko'rsatadi.

Shuni alohida qayd etish lozimki, A.Munavvarov va boshqa xalq pedagogikasi tadqiqotchilarining ishlarida Ibn Sino qarashlari ko'proq umumiy o'rta asr pedagogik tafakkuri kontekstida, boshqa mutafakkirlar bilan bir qatorda tilga olingan, biroq uning shaxsiy pedagogik konsepsiyasi — xususan, bolani yosh davrlariga qarab tarbiyalash tamoyili, mehnat va odob-axloq o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi qarashlari — alohida ilmiy tahlil predmeti sifatida kam yoritilgan. Xorijiy tadqiqotlarda esa e'tibor asosan mutafakkirning tibbiyot va tabiiy fanlar sohasidagi xizmatlariga qaratilgan bo'lib, uning tarbiyashunoslik merosi deyarli chetda qolgan.

Bundan tashqari, milliy ta'lim tizimida "Ma'naviyat asoslari" va shu kabi fanlarning o'quv dasturlarini tahlil qilish natijasida ma'lum bo'ldiki, ularda Ibn Sino nomi ko'pincha ro'yxat tarzida, boshqa mutafakkirlar qatorida zikr etiladi, biroq uning aniq tarbiyaviy g'oyalari, ayniqsa oilaviy tarbiya va ustoz-shogird munosabatlariga oid qarashlari darslik va o'quv qo'llanmalarida yetarlicha yoritilmagan. Bu holat mavzuni nafaqat nazariy, balki amaliy-metodik jihatdan ham qayta ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa va tavsiyalar

Xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, Abu Ali ibn Sino merosida ma'naviy tarbiya masalalari boy va rang-barang mazmunga ega bo'lib, ular hanuzgacha yaxlit tizim sifatida to'liq ilmiy tadqiq etilmagan. Kelgusi izlanishlar uchun quyidagilar tavsiya etiladi: birinchidan, mutafakkirning tarbiyaga oid qarashlarini alohida monografik tadqiqot ob'ektiga aylantirish; ikkinchidan, uning g'oyalarini zamonaviy oila va maktab tarbiyasi amaliyotiga tatbiq etish bo'yicha uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish; uchinchidan, mavzuni milliy qadriyatlar va ma'naviy-ma'rifiy tarbiya konsepsiyasi kontekstida qiyosiy o'rganish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ibn Sino. Tib qonunlari. 5 jildlik. — Toshkent: Fan, 1994.
2. Ibn Sino. Donishnoma (Falsafa kitobi). — Toshkent: Adabiyot va san'at, 1980.
3. Xayrullayev M.M. Farobiy va Ibn Sino ta'limoti. — Toshkent: Fan, 1991.
4. Irisov A. Abu Ali ibn Sino hayoti va ijodi. — Toshkent: O'qituvchi, 1980.
5. G'aniyev I.G. O'rta Osiyo mutafakkirlari pedagogik qarashlari tarixidan. — Toshkent: Fan, 2002.
6. Munavvarov A. Xalq pedagogikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 1993.

7. Karimov I. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

8. Shermuhamedova N.A. Falsafa va fan metodologiyasi. — Toshkent: Falsafa va huquq instituti, 2005.

9. Nasr S.H. Islamic Philosophy from Its Origin to the Present. — Albany: SUNY Press, 2006.

10. Gutas D. Avicenna and the Aristotelian Tradition. — Leiden: Brill, 2014.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING